

LEHMADE SÜGAMISHARJAD

Lehmadele on karvastiku puhastamine nende bioloogia seisukohast oluline tegevus. Kõige ilmsem tähtsus seisneb parasiitide eemaldamisel looma karvadelt ja nahalt. Siiski ei ole sügamine ja karvkatte puhastamine loomadele olulised vaid hügieeni seisukohast, sest lehmade jaoks on karvastiku hooldamine ka sotsiaalne tegevus. See aitab tugevdada loomade omavahelist sidet karjas ja vähendada dominantsete loomade agressiivsust karja hierarhias madalamal seisvate lehmade suhtes.

Samuti on karvastiku hooldamine ja sügamine tegevused, mis aitavad loomadel hakkama saada stressiga. Näiteks Purdue Ülikoolis (USA) tehtud uurimus näitas, et pärast perioode, mil loomade liikumisvabadust oli piiratud, tegelesid lehmad karvastiku hooldamisega oluliselt intensiivsemalt. Teine uuring, mille tegid Iowa teadlased, näitas, et loomad, kellelt oli võetud võimalus end sügada ja oma karvastikku hooldada, muutusid rahutuks ja käitusid ebaloomulikult.

Lautades, kus loomade liikumisvabadus on piiratud, puudub neil sageli võimalus kasutada erinevaid sügamiseks sobivaid objekte. Seepärast otsivad paljud loomakasvatajad ja laudatehnika tootjad võimalusi, kuidas parandada loomade heaolu, mitmekesistades nende elukeskkonda.

Elukeskkonna rikastamine on loomadele tähtis nii füsioloogia kui ka sotsiaalse suhtlemise seisukohast. Oluline on meeles pidada, et keskkonna mitmekesistamisel tuleb lähtuda looma bioloogiast ja lehmale koera mänguasja või palli andmine ei paranda mitte mingil määral tema elukeskkonda. Eesmärgiks peab olema võimaldada lehmale käituda loomulikult ja vastavalt tema bioloogilistele vajadustele. Stress vähendab lehmade heaolu ja seeläbi ka jõudlusnäitajaid nagu piimatoodang, pikeneb lehmade poegimisvahemik ja tõuseb somaatiliste rakkude arv piimas.

Keskkonna mitmekesistamine aitab parandada lehmade heaolu, pakkudes neile võimalust maandada stressi loomulikult viisil. Üheks selliseks võimaluseks on sügamisharjade paigaldamine lautadesse.

Lautades kasutatakse mitut tüüpi harjasid, mis erinevad ehituse, energiatarbe ja ka hinna poolest.

Statsionaarsed sügamisharjad. Seda tüüpi harjad on kokku pandud ühest horisontaalselt ja ühest vertikaalselt asetsevast harjast, mis on kinnitatud jalutusala, puhkeala piiravate või söötimisala otstes paiknevate postide külge. Mõnede mudelite puhul on horisontaalne hari kinnitatud tugeva vedru külge, mis võimaldab harja liikumist, mistõttu saavad seda kasutada erineva suurusega loomad. Statsionaarsete harjade peamine eelis on madal ostuhind. Samas peaks mõningase tehnilise taibuga farmer ka ise olema võimeline sobivat seadeldist konstrueerima ja sel moel kulusid kokku hoidma ning ühtlasi parandama heaolutaset laudas.

Pöörlevad harjad. Seda tüüpi harjadel on üks ümmargune pöörlev hari ühendatud mootoriga, mis omakorda liigub mööda horisontaaltelge umbes 45° mõlemas suunas. Sellised harjad on kuni 10 korda kallimad kui statsionaarsed, kuid liikuva harjaga saab lehma seljast oluliselt suurem pind harjaga kontakti ja lehmadel on seda lihtsam kasutada.

Pöörlevate harjade energiatarve on suhteliselt madal, nad käivituvad siis, kui lehm harja liigutab ja pöörlevad seni, kuni hari on horisontaalasendis.

Pöörlevad sügamisharjad võivad olla varustatud ka kahe harjaga, millest üks paikneb horisontaalselt, teine aga vertikaalselt.

Kiikuvad harjad. Nende harjade ehitus sarnaneb pöörlevate harjade omaga, kuid võimaldab harja suuremat liikuvust, harjad liiguvad ette- ja tahapoole ning vasakule ja paremale. Seda tüüpi harjadega saab lehm sügada kõige suuremat ala, siiski ei ole see märkimisväärselt suurem kui lihtsamate, kahe harjaga pöörlevate seadmete puhul. Samas on kiikuvad harjad kallimad, kuid energiasäästlikumad kui pöörlevad harjad.

Harjade tasuvus. Kuigi harjad on farmides kasutusel juba mõnda aega, on siiani raske täpselt hinnata nende majanduslikku kasu. Kindel on, et harjade paigaldamisega on võimalik vähendada lehmade stressitaset laudas. USA Kentucky ülikooli teadlased püüavad välja selgitada, kas vastab tõele väide, et harjasid kasutataval lehmadel on stressihormooni tase veres madalam. Üks uurimus, mille tegid New Yorki ülikooli teadlased, kinnitas, et teise laktatsiooni lehmad, kellel oli juurdepääs pöörlevatele sügamisharjadele, lüpsid päevas kuni 1 kg piima rohkem kui lehmad, kellel juurdepääs harjadele puudus. Samuti esines harjasid kasutataval lehmadel vähem kliinilisi mastiite. Kanadas Vancouveris tehtud uuring näitas, et harjade lauta paigutamisega pikenes aeg, mida loomad veedavad oma karvastikku hooldades ja ennast sügades. Karvastiku hooldamise aeg pikenes 226% ehk 1,22 minutilt päevas 7,42 minutile päevas ja sügamiskordade arv kasvas koguni viis korda ehk 2,96 korralt päevas 9,66 korrani päevas. Sellest saab järeldada, et harjadega on võimalik rahuldada lehmade vajadust hoolitseda oma karvastiku eest ja isegi pakkuda neile võimalust teha midagi "lõbusat".

Kas tasub? Nagu igal investeeringul on harjade kasutamisel lisaks plussidele ka omad miinused. Sõltuvalt karja toodangu- ja heaolutasemest ei pruugi piima lisakilod katta harjadele (just mootoriga varustatud mudelitele) tehtud investeeringut või on investeeringu tasuvusaeg liiga pikk. Arvestada tuleb ka kuludega, mis lisanduvad motoriseeritud harjade ostuhinnale (juhtmed jm). Soovitatav on lauta paigaldada üks hari 60 lehma kohta. Kui lehma on ühe harja kohta rohkem, siis grupi või karja dominantsed loomad suruvad hierarhias madalamal seisvad loomad harjade juurest eemale ning nõrgemad, väiksemad või nooremad loomad ei saa harjasid kasutada nii sageli kui nad seda sooviksid, mis aga tähendab seda, et keskkonda mitmekesisidades paigaldatakse sulgu stressiallikas.

Karjades, kus kasutatakse inna avastamisel abivahendina looma laudjale liimitavaid värvipatju, tuleks arvestada, et purunenud värviballoon ei pruugi olla põhjustatud mitte teise looma poolt, vaid selle on purustanud sügamishari.

Kokkuvõtteks võib öelda, et sügamisharjade paigaldamine lautadesse on lihtne viis, kuidas mitmekesisendada keskkonda ja parandada lehmade heaolu taset. Siiski täidab selline investeering oma eesmärgi vaid juhul, kui nii söötmis- kui pidamistingimused on head.

Infolehe koostamisel on kasutatud USA Kentucky Ülikooli kodulehel avaldatud materjale.